

Konflikt og huskøb i midten af 1950'erne

I slutningen af marts 1950 blev medlemmerne i Roskilde indkaldt til en ekstraordinær generalforsamling, fordi der var kommet et overenskomstforslag. Formanden redegjorde omhyggeligt for forslaget, som indeholdt noget helt nyt: det blev foreslået, at der blev indført et "opsigelsesvarsel" for almindelige arbejdere – det var første gang i Danmark. Arbejdere med 2-3 års anciennitet skulle have et varsel på 7 dage, og arbejdere med større anciennitet fik et varsel på 14 dage. Forslaget havde desuden en løfteparagraf, som kunne give smedene en større lønforhøjelse, end det andre fag havde fået.

Der var kun få medlemmer, der tog ordet, selvom der var mødt 173 medlemmer til generalforsamlingen. Der var tre medlemmer, som talte imod forslaget, og referatet mere end antyder, at det var kommunister, og at de ville stemme nej. Den ene af dem talte tilmed længe for at forklare, hvor høje udbytteerne var i det private erhvervsliv. Den eneste, der ud over formanden anbefalede et ja, var Topp. Medlemmerne fulgte formanden, og 126 af de fremmødte medlemmer stemte ja – det var næsten 73 %.

Da stemmeprocenten på landsplan igen var for lav, måtte hovedbestyrelsen supplere medlemmernes stemmeafgivning, før forslaget kunne vedtages. Det fik Topp til på den næste generalforsamling i april 1950 at fremsætte et forslag:

Da forligsmandsforslaget blev vedtaget på grundlag af de udemokratiske afstemnings- og sammenkædningsregler – særlig de kompetente forsamlings afgivelse af stemmer – pålægges det den kommende hovedledelse, at få disse regler ændret hurtigst muligt, så det bliver vore medlemmer, der selv bestemmer, hvilken løn og arbejdsvilkår de vil arbejde under.

Topps forslaget blev godt modtaget af medlemmerne, og det blev et af afdelingens forslag til Forbundets kongres.

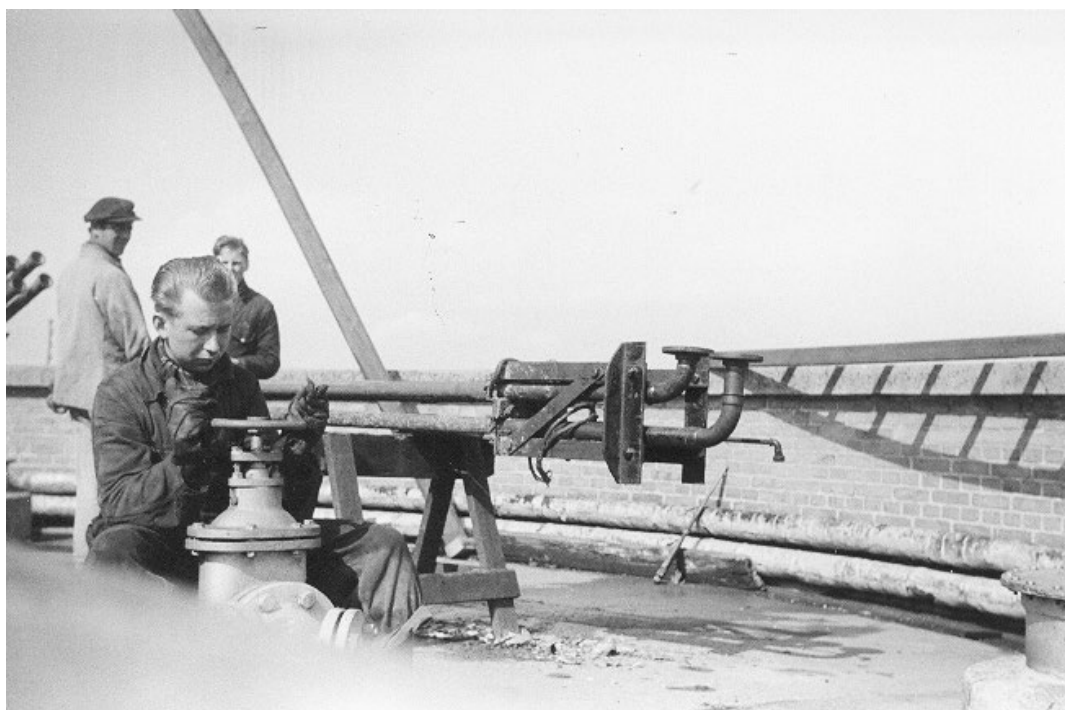
Bestyrelsen behandlede i det daglige mange sager, og man sørgede for, at medlemmerne blev informeret om udviklingen. Det fremgår f. eks. da sekretæren i 1950 skrev om efterårsgeneralforsamlingen: "Formanden omtalte de sager, der

havde været siden juli generalforsamling, ganske udførligt, og omtalte her særligt de mange dispensationsansøgninger der havde foreligget, de sidste ansøgninger er givet med forbehold, hvis der melder sig arbejdsansøger skal disse antages." Der drejede sig om ansøgninger til at lade svendene arbejde over, og de viser, at opsvinget var ved at komme i Roskilde som resultat af Marshallhjælpen, hvor mange landbrug havde fået et nyt hjælpemiddel: nemlig traktoren. De nye traktorer krævede selvfølgelig vedligeholdelse, og det gav arbejde til smede og mekanikere.

Det var en periode, hvor der var mange grænseproblemer mellem de forskellige fag. Det var ikke kun smedene, der klagede over, at andre arbejdede med smedearbejde, der blev også klaget over at smede lavede andet end smedearbejde. Det viste sig dog ofte, at sagerne ikke havde noget på sig, men fagforeningen var nødt til at gå ind i den slags sager, fordi den ellers ville miste sin berettigelse i medlemmernes øjne.

I 1952 byggede Hærens Bygningstjeneste nogle depoter i Tjæreby og Vindinge, og arbejdet blev udført af smedemester Jakobsen fra Snoldelev. Der var bare det problem, at arbejdet blev udført af uorganiseret arbejdskraft. Afdelingen havde derfor skrevet til Forbundet, fordi man mente, at arbejdet med varme anlægget skulle udføres af smede – og så

Egon Andersen var i lære på Roskilde Maskinfabrik, og det skete, at lærlingene deltog i arbejdet udenfor fabrikken. Her arbejder man med på gasarbejde ude i byen. Forrest i billedet ses Egon Andersen. Privat foto fra omkring 1957.

skulle det være på akkord. Sagen sluttede ikke lige med det samme, og formanden omtalte den på generalforsamlingen i april – men der er ikke omtalt nogen afslutning på sagen.

I flere år havde man sparet op i en byggefond, og på en generalforsamling i 1954 spurgte formanden, om man skulle arbejde videre med "et køb af et hus med grund til senere opførsel af et Smedenens Hus i Roskilde", og det mente medlemmerne, at man skulle. I et referat af et bestyrelsesmøde kort efter generalforsamlingen fremgår det, at man allerede havde set på 3 forskellige huse – et i Hersegade 10, et på Knudsvej og et i Blågårdsstræde. Bestyrelsen valgte at arbejde videre med huset på Knudsvej, og man ville lægge et køb af huset frem som forslag på den næste generalforsamling d. 20. april. I mellemtiden ville man undersøge forskellige forhold, så man kunne besvare alle spørgsmål, som medlemmerne ville stille.

På generalforsamlingen oplyste formanden om økonomien i forbindelse med købet af Knudsvej 17. Huset kostede 58.000 kr., det var med en udbetaling på 20.000 kr., og der var en årlig lejeindtægt på 3.000 kr. Huskøbet blev afgjort med noget så usædvanligt som en skriftlig afstemning – det var i henhold til protokollen aldrig sket før! – og købet blev vedtaget.

På den samme generalforsamling var der et kommunistisk forslag om at sende en delegeret til Dansk Fredskonference, men det blev ikke støttet af andre end forslagsstilleren Lars Clausen, så det blev stemt ned med et brag.

Afdelingen ansøgte inden huskøbet bolignævnet i Roskilde om tilladelse til at inddrage en lejlighed til kontor. Bolignævnet havde svaret, at det for tiden ikke var muligt, men at man kunne se på sagen, når der var en tom lejlighed. Afdelingen købte alligevel huset, og overtog det d. 1. juli, da alt var ordnet med forsikringer og lignende. Da der allerede i august var en ledig lejlighed, ventede man på et nyt svar fra bolignævnet, men der står ingen steder, om man fik tilladelse til at nedlægge en lejlighed. Afdelingen var blevet husejer, og nu skulle bestyrelsen være udlejer af lejlighederne i huset med lejekontrakter og alt det andet der fulgte med. I 1955 meldte afdelingen sig ind i Roskilde Socialfilantropiske Boligselskab, og det skete på et tidspunkt, hvor arbejderbevægelsen i Roskilde var blevet opmærksom på mulighederne indenfor boligbyggeri af enhver form – både lejligheder og mindre parcelhuse i Kongebakkekvarteret.

Overenskomsten i 1956

På generalforsamlingen i oktober 1955 startede Lars Clausen en diskussion om de kommende overenskomstforhandlinger, da han erklærede, at klubben på Selandia ville stille krav om en lønstigning. Clausen var meget kritisk over for starten på overenskomstforhandlingerne, fordi han mente, at det var grebet forkert an. Han savnede simpelthen et medlemsmøde, som han mente, der skulle have været før formands- og kasserermødet i Odense. Formanden svarede på anklagen, og Clausen fortsatte med at spørge generalforsamlingen, om ikke der var flere, "der ønskede ordet i tilslutning til de kommende overenskomstforhandlinger". Men det var der ikke.

Så snart afdelingen i januar 1956 havde fået alle kravene til overenskomstforhandlingerne, blev de naturligvis gennemgået af bestyrelsen – og mere skete der ikke. Der går temmelig lang tid, før der sker noget i begyndelsen af april. I den forløbne tid var der kommet en hel del ændringsforslag, men alligevel var forhandlingerne gået helt i stå, og en konflikt truede.

Egon Andersen blev færdiguddannet i 1958 - her er hans svendebrev.

Svendeprøvekommissionen
i
SMEDE- OG MASKINARBEJDERFAGET
i
DANMARK

godkendt af handelsministeriet 15. januar 1940

attesterer herved, at
Andersen, Egon
(efternavn) (fornavn)

født den 7/10 i året 1938 i Roskilde
og som har stået i lære fra 1/10 1953 til den 31/3 1958
har aflagt sin svendep prøve i overensstemmelse med de af
handelsministeriet i medfør af bestemmelserne i § 14, 3. stk.,
i lov om lærlingeforholdet af 7. maj 1937 fastsatte forskrifter.
Svendeproven foregik i:
Maskinarbejderbranchen
(med _____ som speciale).
Karakter vel udført.
København, den 28/2 1958.
Svendeprøvekommissionen i
SMEDE- OG MASKINARBEJDERFAGET
Hj. Nielsen
forstand

Lærlingen har afsluttet sin uddannelse hos:
Roskilde Maskinfabrik
Jernbanegade 6 - Tel. 1429-2448
Egon Andersen

L.B. 2500. 6. 57.

The Danish Central Committee on Probation Works for
Smiths and Engine-Fitters hereby certifies:

That the worker mentioned on the opposite page has
executed the probation work required for his trade according
to the Apprenticeship Act of May 7th, 1937, on the date and
with the result stated.

»Bestået»: Accepted. »Vel udført»: Well executed.
»Særlig vel udført»: Especially well executed.

Die Dänische Zentralkommission für Gesellenprüfung
für Schmiede und Maschinenarbeiter bestätigt hierdurch:

Dass der umstehend genannte Arbeiter das für sein Fach
erforderliche Gesellenstück ausgeführt hat mit dem Lehrlings-
gesetze vom 7. Mai 1937 übereinstimmend, an dem Tag und
mit dem Ergebnis wie auf der vorigen Seite angegeben.

»Bestået»: Angenommen. »Vel udført»: Wohl ausgeführt.
»Særlig vel udført»: Besonders wohl ausgeführt.

La Commission centrale danoise des épreuves de com-
pagnons pour Forgerons et Ouvriers mécaniciens certifie:

Que l'ouvrier mentionné à la page ci-contre a exécuté
l'épreuve de compagnon exigée pour son métier conformément
à la loi sur l'apprentissage du 7. mai 1937, à la date et avec
le résultat donné à la page précédente.

»Bestået»: Réçu. »Vel udført»: Bien exécuté.
»Særlig vel udført»: Spécialement bien exécuté.

Chairman	Vorstand	Président
Besættelse: Maskinarbejder Finmekaniker og Instrumentmager Elektromekaniker Automobil- mekaniker Kleinsmed Pladearbejder, Kedelsmed Grovmæd Vogn- og beslagmed Skilsmed Radiomekaniker	Trade: Engine-Fitter Instrument- mechanic Electro- mechanic Motorcar- mechanic Locksmith Boilersmith Blacksmith Carriage-smith Plater Radio technician	Fachbezeichnung: Maschinenarbeiter Feinmechaniker Elektromechaniker Automobil- mechaniker Kleinschmied Schlosser Kesselschmied Grobschmied Wagenschmied Schiffsbauer Radiomechaniker
Signifikation des professions: Ouvrier mécanicien Mécanicien d'instrument Mécanicien d'appareils électriques Mécanicien d'automobiles Serrurier Chaudronnier Forgeron Forgeron de voitures Forgeron de navires Radiotechnicien		

D. 7. april forelå der et mæglingsforslag fra forligsmanden, og formanden redegjorde på en ekstraordinær generalforsamling for forslaget. Han sagde, "at mange sandsynligvis var skuffede over det stillede forslag". Han håbede alligevel, at medlemmerne ville stemme ja til forslaget. Lars Clausen mente – ikke overraskende – at man skulle stemme nej. Under debatten blev især et forslag om en sygelønsordning rost af Topp. Topp var bange for, at der ville komme en tvungen voldgift, hvis man stemte nej. Debatten bølgede frem og tilbage, og man blev enige om at afholde en urafstemning på Fjordvilla. På bestyrelsesmødet d. 19. april blev det oplyst, at 154 havde stemt ja og 123 nej. Landsresultatet var anderledes, idet der var et flertal for nej d. 12. april - og dermed kunne konflikten gå i gang.

Allerede to timer efter offentliggørelse af afstemningen fremsatte regeringen et forslag om at ophøre det forkastede mæglingsforslag til lov, og det blev vedtaget af Folketinget den næste morgen. Det stoppede dog ikke strejkerne, og kommunisterne fik på ny vind i sejlene – det kunne i den følgende tid mærkes ved et øget pres på de socialdemokratiske tillidsmænd. Strejkerne fortsatte og arbejdsgiverne svarede med lockout.

Udviklingen blev fulgt tæt af både Folketing og regering - og af afdelingen i Roskilde, som d. 19. april bevilgede strejkeunderstøttelse til de strejkende. På et bestyrelsesmøde i maj blev der fremlagt et cirkulære fra Forbundet om det ophøjede mæglingsforslag - på det tidspunkt var arbejdet gået i gang på alle arbejdspladser. Den nye "overenskomst" påvirkede det daglige arbejde for afdelingens bestyrelse, bl.a., kom en konstant strøm af lokale sager om alt fra lokale overenskomster og til manglende overarbejdsbetaling for enten svende eller lærlinge – samt mange ansøgninger om dispensation fra overarbejdsreglerne.

Det havde i mange år været en regel, at de enkelte arbejdssteder skulle godkendes, før de kunne ansætte og uddanne lærlinge - det arbejde havde afdelingen altid taget meget seriøst. Næsten samtidig med at Folketinget vedtog mæglingsforslaget, blev der vedtaget en ny lærlingelov med en ubegrænset tilgang af lærlinge, og det var man bestemt ikke tilfreds med i Roskilde - Topp mente, at det burde være bestyrelserne i lokalafdelingerne i Dansk Smede- og Maskinarbejder Forbund, som skulle styre tilgangen af lærlinge.

I Roskilde blev modsætningen mellem socialdemokraterne og kommunisterne påvirket af begivenhederne i Ungarn,

og på et møde i afdelingen i november 1956 fortalte formanden, at Forbundet opfordrede alle smede og maskinarbejdere til en 5 min. arbejdsstandsning.

Smedefaget blev påvirket af begivenhederne i Ungarn, fordi der kom mange ungarske flygtninge til Danmark – her iblandt var der 180 metalarbejdere. Men da tilstrømningen af ungarere faldt sammen med det europæiske opsving, blev ungarerne indsluset på de danske arbejdspladser uden de store problemer.

Udviklingen betød, at den kommunistiske opblomstring fra arbejdskampen i 1956 blev rullet tilbage, og da Lars Clausen i april 1957 forsøgte at blive valgt til næstformand i afdelingen, tabte han afstemningen til Aage Andersen.

Formandens løn blev igen aktuel i 1957, hvor bestyrelsen diskuterede, hvad formanden skulle have i løn. Det var et tema, som havde været aktuelt i mange år – både for formanden og kassereren. Det nye var, at formanden nu skulle passe sygelønsordningen og et nyt system med kartotekskort. Næstformanden Viggo Nielsen foreslog, at formanden skulle have 1.000 kr. om året, og det fik opbakning fra bestyrelsen. På generalforsamlingen i april blev forslaget enstemmigt vedtaget af medlemmerne, men allerede året efter gik man et skridt videre, og der startede en debat for at gøre formanden fastlønnet.

Det europæiske opsving slog for alvor igennem i 1957, og det kunne mærkes hos smede og maskinarbejdere i Roskilde. På en meget dårligt besøgt generalforsamling i juli, meddelte kassereren, at der nu kun var 4 arbejdsløse i afdelingen. Men selv om tiderne var blevet bedre, så måtte bestyrelsen arbejde med sager fra fabrikker og værksteder, som enten brugte uorganiseret arbejdskraft, overtrådte overarbejdsreglerne, undlod at betale den overenskomstmæssige løn og feriebetaling og en masse andre lignende sager. De væsentligste sager blev altid refereret på generalforsamlingerne.

Selv om tiderne var blevet bedre, var der dog stadigvæk behov for, at efterårsgeneralforsamlingen besluttede, om der skulle udbetales "juleunderstøttelse til syge, gamle, invalide og arbejdsløse medlemmer med 40 kr." - brændselshjælp var også aktuelt. Forslagene blev ligesom juletræsfesten altid vedtaget uden protester.

Udviklingen udenfor Danmark

Den europæiske udvikling medførte i 1950'erne et tættere samarbejde mellem flere af de gamle modstandere fra anden

verdenskrig og en række tidligere krige – først og fremmest Frankrig og Tyskland. Det var en udvikling, som blev fulgt tæt i Danmark. Smeden og maskinarbejdernes afdelingsbestyrelse deltog således i et informationsmøde om de europæiske markedsproblemer. Mødet blev afholdt på Fjordvilla, og det var for alle Dansk Smede- og Maskinarbejder Forbunds afdelingsbestyrelser på Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm. I Roskilde drøftede bestyrelsen senere, hvordan man kunne sikre, at medlemmerne fik ”oplysning om det store emne”, og man overvejede at oprette en studiekreds.

Men det var trods alt dagligdagen og dens problemer, som optog bestyrelsen og medlemmerne mest. På forårsgeneralforsamlingen i 1957 vedtog man at arbejde videre med muligheden for at have en fastlønnet formand – med en kontingentforhøjelse til følge. Det var meningen, at der skulle fremlægges et forslag i oktober, og der blev oplyst om formandens løn på generalforsamlingen i oktober, men der blev ikke besluttet noget.

De gode tider begyndte at vise sig på møderne, og der var flere arbejdere, der fik bil, og så blev det pludseligt aktuelt med kørepenge. I begyndelsen af 1959 modtog afdelingen en skrivelse fra Forbundet om ”Takster for brug af eget motorkøretøj”.

I 1959 havde Septemberforliget eksisteret i 60 år, og det fik nogen til at overveje fremtiden for det danske arbejdsmarked. På et møde i 1959 fremlagde formanden et brev fra Forbundet med et forslag til en fornyelse af Septemberforliget fra 1899 – det blev drøftet i oktober af bestyrelsen og ”taget til efterretning”. Septemberforliget blev opsagt, og hovedorganisationerne begyndte at forhandle om et nyt aftalegrundlag.

En lærling fra Roskilde Maskinfabrik fortæller

Egon Andersen blev født d. 7. oktober 1938 på Skt. Jørgensbjerg. Som dreng boede han på Kirkebakken lige udenfor kirkegårdsmuren. Han gik i begyndelsen på Duebrødre Skole, og efter 5. klasse fortsatte han på Absalons Skole.

Efter 8. klasse kom han ud af skolen og fik arbejde som arbejdsdreng på Mandrups Maskinfabrik på Københavnsvej. Han forsøgte forgæves at få en læreplads på værkstedet, men det lykkedes i stedet for Egon Andersen at få en læreplads på Roskilde Maskinfabrik i Jernbanegade, hvor han startede d. 1. oktober 1953.

Han var i lære i 4½ år og sluttede d. 31. marts 1958. Han fortæller, at lærlingetiden var en god tid, og at lærlingene havde det fint på Maskinfabrikken. Der var altid omkring 10 lærlinge på værkstedet, og der var 8-9 svende. Der blev arbejdet 6 dage om ugen – altså også om lørdagen – med en samlet arbejdsuge på 48 timer. På Maskinfabrikken var der en del overarbejde, og det tog lærlingene gerne del i, for ugelønnen for en lærling var i Egon Andersens læreår på 27 kr. og 29 øre.

En del af arbejdet foregik udenfor fabrikken. Der blev arbejdet både for Roskilde Gasværk og for Rensningsanlægget på havnen – men lærlingene også blev brugt til andre opgaver, som da dir. Emil Andersen skulle have en fest i privaten, og lærlingene blev sat til at hente borde og stole på en trækvogn i Odd Fellowlogen.

Til sin svendep prøve tegnede Egon Andersen selv arbejdstegningen og fremstillede efter tegningen en *indstillingsspindel til delehoved*. Han fik bedømmelsen "vel udført" og var dermed udlært som maskinarbejder med svendebrev – d. 31. marts 1958.

Han fik derefter arbejde på Roskilde Maskinfabrik, men han blev allerede indkaldt til Marinen i april måned.